

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Факультет історії і права

До 220-ї річниці з дня заснування університету

МАТЕРІАЛИ
XV науково-практичної конференції з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ,
ПРАВознавства, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ
ТА ГЕОГРАФІЇ»
(Харків, 23 листопада 2023 р.)

Харків – 2024

УДК 37.091.33:[94+34+37.017.4+91]
М 34

Редакційна колегія:

Людмила Зеленська – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, декан факультету історії і права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (**головний редактор**).

Сергій Серяков – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії, координатор з наукової роботи факультету історії і права, координатор грантових проєктів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (**член редакційної колегії**).

Тотраз Місостов – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії, керівник навчально-методичного центру факультету історії і права Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (**член редакційної колегії**).

Рекомендовано редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 10 від 16.10.2024

М34 **МАТЕРІАЛИ XV НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ, ПРАВОЗНАВСТВА, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ГЕОГРАФІЇ» (Харків, 23 листопада 2023 р.)** / за ред. Людмили Зеленської, Сергія Серякова, Тотраза Місостова. – Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2024. – 150 с.

ISBN 978-617-8332-35-8

Збірник містить статті науково-педагогічних працівників, студентів та викладачів закладів середньої освіти, присвячені актуальним проблемам методики навчання історії, правознавства, громадянської освіти та географії. Увага авторів зосереджена на різних аспектах навчання в умовах пандемії COVID-19 і повномасштабної збройної агресії РФ проти України; використанні традиційних та інноваційних методів навчання; ролі історії та інших гуманітарних/суспільних дисциплін у формуванні громадянської свідомості й національно-патріотичному вихованні.

За достовірність фактів, посилань, приміток, коментарів
відповідає автор (автори) публікації.

© Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди, 2024

ISBN 978-617-8332-35-8

© Автори статей, 2024

ЗМІСТ

Андрій ГРИЦЕНКО	РЕАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ САЙТІВ ПРО ПОХОВАННЯ НА ЄВРЕЙСЬКИХ КЛАДОВИЩАХ ЯК СКЛАДНИКІВ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	4
Роман ТОМАШЕВСЬКИЙ	РІВНІ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (ПОВСЯКДЕННІ ЗНАННЯ – НЕКРИТИЧНЕ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ – ПРОПАГАНДА)	15
Ольга НІКОЛАЄНКО	ПРОБЛЕМИ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ В КУРСІ «ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ХХ ст.»	24
Оксана ДМИТРІЄВА	СУЧАСНИЙ УРОК ІСТОРІЇ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)	31
Тотраз МІСОСТОВ	КОМПЛЕКСНЕ ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ КОМПОНЕНТІВ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ, ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ»	37
Катерина ЦИГАНЕНКО	СТОРИТЕЛІНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ МОТИВАЦІЇ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРАВОЗНАВСТВА У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	46
Аліна ЧЕРКАШИНА	СУЧАСНІ ПІДХОДИ В МЕТОДИЦІ ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНИХ / ГУМАНІТАРНИХ НАУК У КРАЇНАХ - ЧЛЕНАХ ЄС ТА В УКРАЇНІ	52
Ольга ГРОМОВА	КОРОТКОСТРОКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	59
Марина ВОРОНІНА	ВІД «ЕТНОЛОГІЇ» ДО «СОЦІАЛЬНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ»: ЗМІНА НАЗВИ ДИСЦИПЛІНИ ЧИ ЗМІНА СЕНСІВ ТА МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ	70
Світлана БОНДАРЕНКО Анжеліка ГОЛУБ	ВІЗУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ: ЗВ'ЯЗОК МІЖ МИНУЛИМ І СУЧАСНІСТЮ	77
Юрій СВИСТУН	ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	83
Валерія ПОПОВА	ВИВЧЕННЯ МІСЦЕВОЇ ІСТОРІЇ НА СЛОБОЖАНЩИНІ В ХІХ СТОЛІТТІ	93
Світлана МІРОШНІЧЕНКО	ІНФОГРАФІКА ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ	97
Світлана МИКИТЮК	ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ З «ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА»	101
Оксана СИНЯЄВА	ПРОЄКТНА ТЕХНОЛОГІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ	108
Оксана ЛУКАШ Алла МАМОТЕНКО	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УЧНІВ НАД НАВЧАЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ З ГЕОГРАФІЇ В ХАРКІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ №12	114
Юлія ДЕЙНЕКО	ВПРОВАДЖЕННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ	120
Ірина ЗІМА	ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ НА ЗАНЯТТЯХ ГЕОГРАФІЇ: ІНТЕГРАЦІЯ PADLET ДОШОК У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС	125
Тетяна ЧАРКІНА	РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	130
Микола ТРУБЧАНИНОВ	КУЛЬТУРА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	137
Анастасія МОСКАЛЬОВА	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПЕРІОД ВІЙНИ	144

orcid.org/0000-0002-9107-1394

Андрій ГРИЦЕНКО

Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка,
завідувач кафедри історії,
правознавства та методики навчання,
доктор педагогічних наук, доцент
м. Глухів (Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ САЙТІВ ПРО ПОХОВАННЯ НА ЄВРЕЙСЬКИХ КЛАДОВИЩАХ ЯК СКЛАДНИКІВ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У поданій статті автором порушено питання визначення теоретичних та практичних аспектів реалізації дидактичного потенціалу веб-сайтів про поховання на єврейських кладовищах як складників інформаційно-освітнього середовища. З огляду на неухильний розвиток освіти та визнання важливої ролі сучасних інформаційних технологій, автор зосередив увагу на осмисленні значущих понять, що відображають особливості процесу навчання в сучасних умовах, а саме — на «інформаційно-освітньому середовищі», організація якого позитивно впливає на розумову діяльність людини, розвиток пам'яті, творчої уяви, вміння висловлювати свої думки і почуття, спілкуватися з людьми, брати участь у колективній діяльності.

У статті визначено, що «інформаційно-освітнє середовище» прийнято вважати педагогічною системою або підсистемою, сукупністю технічних і програмних засобів зберігання, опрацювання і передавання інформації або комплексом умов реалізації ІКТ в освітньому процесі. Відповідно, створення віртуального музею в рамках виконання спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики» допоможе реалізувати на практиці означені теоретичні можливості з об'єднанням електронних фотографій надгробків, їх геоданих, відомостей про поховання та надгробки.

Ключові слова: інформаційно-освітнє середовище, веб-сайт, єврейське кладовище, Глухів, цифрова гуманітаристика.

Постановка проблеми. В умовах неухильного розвитку освіти важливу роль відіграють сучасні інформаційні технології, які, поза всяким сумнівом, впливають на розумову діяльність людини, розвиток пам'яті, творчої уяви, вміння висловлювати свої думки і почуття, спілкуватися з людьми, брати участь у колективній діяльності. Саме тому необхідно осмислювати значущі поняття, що відображають особливості процесу навчання в сучасних умовах, як, наприклад, «інформаційний простір» чи «інформаційно-освітнє середовище».

Аналіз досліджень. Серед науковців досі не напрацьовано єдиного підходу до тлумачення поняття «інформаційно-освітнє середовище» (далі – ІОС). Наприклад, Н. Морзе пропонує вважати «навчальне середовище (НС), тобто середовище, в якому безпосередньо розгортається навчальна подія, інформаційним середовищем (ІС), а джерела інформації – складниками цього середовища»¹. У А. Чумака знаходимо визначення ІОС як системно-організованої сукупності засобів апаратно-програмного, організаційно-методичного забезпечення, орієнтованого на задоволення потреб користувачів в інформаційних послугах і ресурсах освітнього характеру². Загалом ІОС прийнято вважати педагогічною системою або підсистемою, сукупністю технічних і програмних засобів зберігання, опрацювання і передавання інформації або комплексом умов реалізації ІКТ в освітньому процесі.

Мета статті. Визначити теоретичні та практичні аспекти реалізації дидактичного потенціалу сайтів про поховання на єврейських кладовищах, як складників інформаційно-освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. Ми вважаємо³, що ефективність ІОС залежить від правильного добору та взаємної координації компонентів указаної системи у складі електронного комплексу навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін⁴. Водночас звертаємо увагу на дидактичний потенціал ІОС як умову його ефективного використання в поєднанні з іншими засобами фахової підготовки майбутніх учителів історії.

Інформаційно-освітнє середовище – це системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язана з людиною як суб'єктом освіти. ІОС виникає як результат взаємодії суб'єктів освітнього процесу й інформаційно-освітнього простору. Під інформаційно-освітнім середовищем розуміється сукупність умов, що забезпечують навчання: наявність системи засобів «спілкування» з інформацією;

¹ Морзе Н., Варченко-Троценко Л. Використання Wiki-технології для організації навчального середовища сучасного університету. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2015. № 1. С. 115-125. URL:

<https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/13#.WyJFJV6gRiG>

² Чумак А. С. Інформаційно-освітнє середовище вищого навчального закладу. *Сайт кафедри інформатики і інформаційно-комунікаційних технологій. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=1331

³ Гриценко А. Інформаційно-освітнє середовище як напрям модернізації фахової підготовки та перепідготовки учителів історії. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: збірник наукових статей / за заг. ред. Г. Л. Єфремової*. Суми, 2021. С. 306-312.

⁴ Тітов С. В., Тітова О. В. Інформаційна підтримка навчальної дисципліни за допомогою веб-ресурсу. *Проблеми теорії й практики дистанційної та електронної освіти (ПДЭО-2013): матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ялта, 27-31 травня 2013 р.)*. Ялта: РВУЗ КГУ, 2013. С. 60-62.

наявність системи для самостійної роботи з інформацією; наявність інтенсивних зв'язків між учасниками освітнього процесу, пізнавальної навчальної діяльності.

Основою створення інформаційно-освітнього середовища закладу освіти є розвиток сучасної технічної бази (йдеться про комп'ютери, комп'ютерні класи, мультимедійні проєктори, інтерактивні дошки тощо). Розвиток інформаційно-освітнього середовища дозволяє реалізувати низку напрямів інформатизації освіти: освоєння нових інформаційних технологій в освітній практиці; комп'ютерний супровід навчальних програм; телекомунікації – розширення локальної мережі закладу, участь у загальноукраїнських і зарубіжних телекомунікаційних проєктах; діагностику навчальних і особистісних досягнень майбутніх учителів, психодіагностику тощо; медіаосвіту, дистанційне навчання; створення освітніх електронних ресурсів; електронний документообіг; моніторинг якості освіти; мережеве онлайн-спілкування; використання інформаційних технологій в освітній статистичній звітності тощо⁵.

Отже, створення інформаційно-освітнього середовища спрямоване на розвиток діалогових систем обміну інформацією між суб'єктами освітньої діяльності, а також на зміну позиції того, хто навчається, від інтелектуальної пасивності до інтелектуальної активності. Ресурси ІОС повинні націлювати майбутніх учителів історії на освітню ефективність (навчальну, виховну, розвивальну) використання електронних ресурсів⁶.

Поняття «інформаційні ресурси» позначає окремі документи й масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних тощо). У ширшому сенсі під ними розуміють сукупність даних, організованих для ефективного отримання достовірної інформації і, в більшості випадків, доступних широкому колу користувачів.

Водночас всі ресурси інформаційного простору можна звести до чотирьох груп, залежно від їх освітніх можливостей:

1. Ресурси, спеціально створені з метою освіти, виховання і розвитку. До цієї групи належать підручники, навчальні посібники, робочі зошити, самовчителі та інші звичні друковані матеріали; різні ресурси інформаційного простору, які, наприклад, дозволяють майбутнім учителям самостійно оцінити рівень

⁵ Гриценко А. П. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Глухів, Київ: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 290.

⁶ Гриценко А. П. Особливості інформаційно-освітнього середовища системи формування професійної компетентності майбутніх учителів історії. *Інформаційні технології в професійній діяльності: матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Рівне: РВВ РДГУ, 2020. С. 68-69.

знань з того чи іншого предмета; навчальні модулі, створені для вивчення предмета в рамках дистанційної освіти; віртуальні тренажери тощо.

2. Джерела, які створювалися з іншими цілями, але використовуються в процесі навчання. До них належить художня, наукова і публіцистична література, а також твори живопису, музики. Їх освоєння залежить від використання тієї чи іншої методики.

3. Ресурси, які можна застосовувати в освітніх цілях для створення і вирішення практико-орієнтованих ситуацій. Джерелом реальних відомостей є різні довідкові матеріали. Необхідні дані можна отримати, використовуючи можливості інформаційного простору.

4. Інформаційні ресурси, які можна використовувати в навчальному процесі. В основному це елементи інтернет-простору, зміст яких не пов'язаний з порушенням моральних й етичних норм суспільства⁷.

У сучасних умовах повинна змінюватися сама модель освітнього процесу. Дійсно, педагог має можливість практично з будь-якої теми підготувати матеріал, представлений з допомогою текстової, звукової, графічної, відеоінформації, для роботи з яким можна вибрати завдання різного рівня складності, організувати діагностику знань і спрямувати освітній процес в інтересах розвитку особистості того, хто навчається. Тим самим може бути реалізована особистісно орієнтована модель навчання. Щоб змінити освітній процес, націлити його на досягнення нових результатів, необхідно цілеспрямовано формувати і розвивати інформаційно-освітнє середовище.

В основі діяльності з формування компонентів ІОС лежить цільова установка модернізації освіти – підвищення її якості. Головним чинником добору змісту освіти та використовуваних освітніх технологій є вимоги до результатів навчання. Кожна з таких педагогічних технологій повинна бути спрямована на введення до освітнього процесу тих чи інших видів навчальної діяльності майбутніх учителів, оскільки саме остання визначає можливість досягнення запланованих результатів. Сукупність усіх можливих освітніх технологій, що реалізуються в ІОС, визначає набір тих видів навчальної діяльності, які можуть бути здійснені в цьому середовищі.

Завдяки використанню компонентів ІОС підвищується наочність у навчанні, підсилюється емоційний вплив, відбувається активізація навчальної діяльності зі зростанням уваги, кращим запам'ятовуванням, сприйманням, а відтак і засвоєнням навчального матеріалу, вивчення якого стає інтенсивнішим. Водночас збільшується обсяг самостійної роботи на уроці, коли кожен може

⁷ Гриценко А. П. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки... С. 293.

виконувати індивідуальний та диференційований тип роботи, а також поглиблюються міжпредметні зв'язки з використанням доступу до мультимедійних даних у мережі Інтернет за умови їх критичного опрацювання.

Названі умови використання компонентів ІОС більш ефективні за умови ретельного підходу до вибору засобів, перевірки їх адекватності, правильності наведених у них даних та певної систематичності їх застосування в освітньому процесі. Виходячи з названих переваг та наявного досвіду їх використання, спираючись на їх предметне наповнення й функціональне призначення, ми вважаємо за доцільне виділити шість груп компонентів ІОС, використовуваних у процесі фахової підготовки майбутніх учителів історії:

1. Електронні підручники, посібники та електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК) з історії, що включають взаємопоєднані і структуровані — за допомогою технологій гіпертексту, мультимедіа й гіпермедіа — тексти, біографії та портрети історичних діячів, карти, історичні документи, хронологічні таблиці, словники термінів і понять, ілюстративний матеріал, відеофрагменти, тестову програму для перевірки знань та вмінь за темами, що вивчаються у навчальному курсі.

2. Мультимедійні презентації із застосуванням ефектів анімації та голосовим викладом навчального матеріалу, що передбачає введення до процесу фахової підготовки дидактичного комплексу завдань на всіх етапах.

3. Електронні історичні атласи, що, крім історичних карт, містять короткі анотації до історичних подій, багато ілюстрацій та тестову програму для перевірки навчальних досягнень із кожної теми.

4. Інформаційно-довідкові мультимедійні видання (електронні енциклопедії, галереї, інтернет-ресурси), де розміщені відомості та ілюстрації про історичні події та видатних історичних осіб.

5. Ігрові історичні навчально-розвивальні видання, створені з урахуванням вікових особливостей, що в цікавій ігровій формі підвищують зацікавленість до вивчення минулого людства.

6. Тестові програми контролю історичних знань і вмінь з використанням ІТ-технологій – електронні засоби для здійснення всіх форм контролю сформованості предметно-історичних компетентностей згідно з навчальними програмами⁸.

Отже, компоненти ІОС, завдяки своїй інтегрованості, інтерактивності та наявності гіпертексту, підвищують мотивацію до навчання, дидактичну ефективність заняття через наочність, позитивно впливають на емоційний стан та,

⁸ Гриценко А.П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки: монографія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 206. URL: <http://46.201.250.252:8080/handle/123456789/2076>

нарешті, економлять час і максимально сприяють тому, аби майбутні вчителі історії оволоділи всіма властивостями-характеристиками навчальних об'єктів.

Сучасний стан розвитку педагогічної освіти дозволяє констатувати, що поняття засобів навчання, яке існувало в традиційній освітній моделі, наразі поступово трансформується в категорії «єдиний інформаційний освітній простір»⁹, «інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище»¹⁰. Останні реалізуються в процесі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій як складники www-серверів та інших інтернет-ресурсів і процесів. До науково-педагогічного обігу входять нові поняття «освітній веб-ресурс», «освітній веб-сайт».

Незважаючи на досить довгий період дослідження означеного питання, ще й досі відсутні комплексні дослідження поняття віртуальності. Важливим глобальним соціально-культурним підсумком творення комп'ютерної віртуальної реальності є формування всесвітньою комп'ютерною мережею єдиного віртуального світу, основою якого є наявність власного простору і часу. Причому віртуалізація освіти реалізовується через принципи дистанційної освіти, а віртуалізація культури – через створення віртуальних музеїв і бібліотек, віртуального дозвілля (чати для спілкування, соціальні мережі і ін.), віртуальних турів тощо. Власне тому саме віртуальні музеї значно розширюють можливості навчання історії завдяки реалізації ІТ-технологій та збільшенню значення віртуального компонента.

Виділяють віртуальні музеї двох типів: 1) віртуальні експозиційні галереї чи окремі тематичні виставки – цифрові аналоги реальних експозиційних залів, колекцій та виставок відповідного музею, що репрезентовані на його веб-сайті; 2) віртуальні музеї «другого покоління» – вони створені шляхом суміщення масштабних міжмузейних колекцій і експозиційних галерей та поєднання цифро-

⁹ Курок В. П., Гриценко А. П., Ткаченко Н. М. Створення сприятливого інформаційного середовища підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 8. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/276>

Хижняк В. В., Шевченко В. Л. Інформаційний освітній простір навчальних закладів у сфері цивільного захисту: від декларування до цільового науково-методичного проекту. *Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах: Матеріали 21 Всеукраїнської науково-практичної конференції (за міжнародною участю). Електронне видання комбінованого використання*. Київ: ІДУЦЗ, 2019. С. 284-285. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/11107/1/МАТЕРІАЛИ%20КОНФЕРЕНЦІЇ.pdf#page=284>

¹⁰ Петухова Л. Є. Теоретико-методичні засоби формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. Херсон, 2009. 467 с.; Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. *Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта»*. Херсон: Херсонський державний університет, 2011. 267 с.

вих зображень реальних пам'яток, що зберігаються й експонуються у сотнях різних музеїв¹¹.

Не викликає сумніву той факт, що інформаційно-технологічне середовище породжує особливу соціально-культурну реальність, в якій виникають, поширюються і споживаються віртуальні культурні феномени. Таким чином, у результаті інтенсивного розвитку інформатизації і глобалізації соціокультурних процесів постав новий соціокультурний простір, що отримав назву віртуального. Дослідник І. Шевцов виділяє специфіку роботи музеїв в мережі інтернет – зокрема, у його так званому «культурному» сегменті. Їх перевага, на відміну від бібліотек та архівів, полягає в організації діяльності з матеріальними носіями культури, до того ж неоднорідними, які мають бути доступними для всіх¹². Перші віртуальні музеї з'явилися в Інтернеті в 1991 році. Вони мали вигляд невеликих сайтів з відомостями про самі музеї, їх географічне розташування та час роботи. Надалі на сторінках віртуальних музеїв стали з'являтися віртуальні експозиції. Причому виявилось, що саме завдяки поєднанню ІТ-технологій можна найефективніше реалізувати експозиційну діяльність історичних музеїв, яка переводиться у віртуальний вимір. У такому разі вона впливає на аудиторію атрактивними засобами і водночас виконує освітні завдання з можливою комунікацією між мультимедійною системою та її користувачами (відвідувачами музею).

Відповідно, віртуальна галерея розширює можливості перегляду історичних джерел (музейних експонатів) і/або прослуховування мультимедійних даних (фото, аудіо, відео, анімація, 3D-зображення тощо), дає можливість отримати вичерпні історичні відомості про час створення експонатів, а також дізнатися, як і ким вони використовувалися. Більше того, аудіозаписи можуть відображати звуки деяких експонатів музею: голос історичних діячів, мелодії музичних творів, звуки природи тощо. Отже, це також дає можливість записати віртуальну екскурсію за допомогою голосу. Таким чином, у концепцію віртуального музею закладено принцип, згідно з яким колекції експонатів повинні бути доступні для перегляду будь-коли і в будь-який час. Навіть після закін-

¹¹ Тимчина В., Тимчина Н. Моделювання сучасних уроків засобами віртуальних музеїв. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1 (89). С. 36-38.

¹² Шевцов І. П. Деякі аспекти інтеграції інтернету у музейній діяльності. *Тринадцяті Сумцовські читання: збірник матеріалів наукової конференції «Сучасний музейний заклад: проблеми вивчення, збереження та популяризації національної історико-культурної спадщини»* (м. Харків, 18 квітня 2007 р.). Харків, 2007. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2007/article.html?n=201>

чення роботи виставки її колекції можуть бути переглянуті¹³. Це дозволяє протягом одного уроку відвідати широковідомі у світі музеї.

Проаналізувавши погляди різних учених, можна визначити структурність та взаємопов'язаність аналізованих понять. Віртуальна галерея є множиною віртуальних експозицій, а віртуальний музей – це множина віртуальних галерей або музеїв, що існує у глобальній інформаційно-комунікаційній мережі Інтернет завдяки об'єднанню інформаційних і творчих ресурсів з метою створення принципово нових віртуальних продуктів: виставок, колекцій, віртуальних версій неіснуючих об'єктів тощо.

Підготовка до віртуальної екскурсії передбачає визначення її мети та об'єкта вивчення з обов'язковим пошуком інтернет-ресурсів, пов'язаних з досліджуваним об'єктом. Важливо попередньо визначити завдання, які будуть виконуватися під час проведення навчального заняття, а також форми звіту або наочного оформлення результатів екскурсії. Під час самої віртуальної екскурсії увага зосереджується на зборі відомостей. Практична робота передбачає обмін даними та створення на основі зібраного матеріалу, наприклад, презентації з виокремленням головного в інформаційних повідомленнях. На завершальному етапі відбувається захист виконаних робіт у формі захисту презентацій або виставки письмових відгуків про екскурсії з використанням ілюстративного матеріалу відвіданих сайтів¹⁴.

Отже, використання віртуального музею в процесі фахової підготовки майбутніх учителів історії, у поєднанні з дидактичними принципами, перетворює його на *освітній веб-ресурс*. Останній, згідно з «Положенням про електронні освітні ресурси»¹⁵, стає складником освітнього процесу, що має навчально-методичне призначення, використовується для забезпечення навчальної діяльності майбутніх учителів і вважається одним з головних елементів сучасного інформаційно-освітнього середовища. Відповідні дані можна представити у

¹³ Schweibenz W. The «Virtual Museum»: New Perspectives For Museums to Present Objects and Information Using the Internet as a Knowledge Base and Communication System. *Knowledge Management und Kommunikationssysteme, Workflow Management, Multimedia, Knowledge Transfer. Proceedings des 6. Internationalen Symposiums für Informationswissenschaft (ISI 1998), Prag, 3. – 7. November 1998* / ed. H. H. Zimmermann, V.Schramm. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft mbH, 1998. Pp. 192. URL: http://www.informationswissenschaft.org/wp-content/uploads/isi/isi1998/14_isi-98-dv-schweibenz-saarbruecken.pdf

¹⁴ Гриценко А. П. Формування інформаційної компетентності майбутніми вчителями історії під час використання освітніх веб-сайтів та соціальних мереж. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 4-5 жовтня 2018 р.)* / відповід. ред. О. Хващевська. Слов'янськ: Міні-друкарня «Папірус», 2018. С. 281-284.

¹⁵ Положення про електронні освітні ресурси. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1060 від 01.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>

вигляді текстових, графічних, звукових, відеоформатів або їх комбінацій, що відображають певну предметну галузь освіти та призначені для забезпечення процесу навчання особистості, формування її професійної компетентності¹⁶.

Виконуючи спільний українсько-ізраїльський науково-дослідний проєкт «Збереження культурної спадщини єврейського кладовища в Глухові Сумської області як єдиного єврейського некрополя на сході України засобами цифрової гуманітаристики», ми намагаємося вирішити питання фізичного збереження єврейського кладовища у Глухові на Сумщині шляхом дослідження єврейської спадщини студентами й аспірантами Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, а також через створення веб-сайту та бази даних з об'єднанням електронних фотографій надгробків, їх геоданих, відомостей про поховання та надгробки¹⁷.

Важливим аспектом даного проєкту на першому його етапі (2023 р.) є розроблення та наповнення сайту з повною інформацією про єврейський цвинтар м. Глухова, а також створення бази даних усіх поховань в межах цього некрополя. Інноваційний підхід у цьому питанні полягає у створенні принципово нової бази даних, яка, з одного боку, могла б зберігати електронні зображення надгробків глухівського єврейського цвинтаря та бути дієвим інформаційним ресурсом для пошуку того чи іншого поховання, а з іншого – стати інструментом для подальшої дослідницької діяльності, аналізу даних і наочної їх демонстрації¹⁸.

За умови виконання другого етапу вказаного проєкту в 2024 році наповнення веб-сайту набуде логічного та якісного продовження. Зокрема, отримані дані будуть розподілені за розділами (геодані, епітафія, орнамент, інформація про похованих тощо). Відтак у результаті пошуку все це можна буде наочно демонструвати у вигляді таблиці або карти цвинтаря (за вибором). Завдяки поєднанню різних типів даних та їх візуалізації з'явиться можливість створити

¹⁶ Стеценко Г. В. Освітні веб-ресурси та їх класифікація. *Комп'ютер в школі та сім'ї*. 2007. № 6 (62). С. 23-26.

¹⁷ Гриценко А. П., Ткаченко Н. М., Голуб А. А. Історія Глухівського єврейського цвинтаря: традиції поховань та особливості надгробків. *Актуальні питання у сучасній науці. Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»*. 2023. № 11 (17). С. 1098. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7383>

¹⁸ Гриценко А., Гриценко В. Дослідження Глухівського єврейського кладовища в рамках спільного українсько-ізраїльського науково-дослідного проєкту восени 2023 року. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: збірник наукових праць / під ред. А. П. Гриценко*. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 57-60.

наочне уявлення про цвинтар і єврейські похоронні традиції (жіночі та чоловічі ділянки, ділянки для коенів, ділянки для неодружених юнаків і дівчат тощо).

У подальшому залучення сучасних технологій тривимірного моделювання, фотограмметрії, віртуальних панорам, доповненої реальності та аерофотозйомки завдяки комп'ютерній реконструкції 3D-зображення допоможе представити частково втрачені надгробки та здійснити історичну віртуальну реконструкцію зовнішнього вигляду цвинтаря і його загальної кількості надгробків у період процвітання єврейської громади м. Глухова.

Таким чином, одержані нами результати, завдяки своїй наочності, перетворюються на дидактичний матеріал, що використовується під час читання лекцій і проведення семінарів з історії, археології, пам'яткознавства та інших навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, а також уроків у закладах загальної середньої освіти.

Виглядає доцільним також забезпечити кожен надгробок QR-кодом з тим, щоб науковці, здобувачі освіти чи туристи могли миттєво одержати швидкий доступ до інформації про об'єкт. Цікавим продовженням даного проєкту стане розроблення віртуальної екскурсії для відвідування єврейського цвинтаря в мережі Інтернет. Це також сприятиме популяризації цього некрополя, залученню до нього уваги як об'єкту культурної спадщини і туристичної інфраструктури. Важливим досягненням бачиться створення та розміщення на сайті некрополя аудіогіда для знайомства із цвинтарем і могилами найбільш значущих особистостей під час самостійної прогулянки кладовищем та/або для людей з особливими потребами. Подібна візуалізація сприятиме глибшому аналізу даних і їх популяризації, фізичному й інформаційному збереженню цвинтаря як єврейської спадщини України, а також поширенню цієї тематики серед населення.

Тобто вперше пропонується, використовуючи можливості сучасної цифрової гуманітаристики, забезпечити збереження інформації та зображення даних цвинтаря шляхом його популяризації, надання максимально повної, наочної інформації не лише про окремі надгробки, найбільш цінні з художньої точки зору орнаменти або історичну значущість похованих, але й про цвинтар загалом, культуру та традиції єврейського народу, який був і залишається невід'ємною частиною України та спільної історії обидвох народів.

Висновки. Таким чином, використання можливостей означеного віртуального музею єврейського кладовища в Глухові дозволить сформуванню, у процесі фахової підготовки майбутніх учителів історії, інформаційно-комунікаційний складник їхньої професійної компетентності. До того ж перспективність вищесказаного не викликає сумнівів, оскільки майже в усіх освітніх ланках ак-

тивно впроваджуються навчальні дисципліни, які забезпечують успішне застосування ІТ-технологій.

Andrii Hrytsenko

IMPLEMENTATION OF THE DIDACTIC POTENTIAL OF WEBSITES ABOUT BURIALS IN JEWISH CEMETERIES AS COMPONENTS OF THE INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT

In the submitted article, the author raised the issue of determining the theoretical and practical aspects of realizing the didactic potential of the created websites about burials in Jewish cemeteries as components of the informational and educational environment. In view of the steady development of education and the recognition of the important role of modern information technologies, attention is focused on the understanding of significant concepts that reflect the peculiarities of the learning process in modern conditions, the "informational and educational environment", the organization of which has a positive effect on the mental activity of a person, the development of memory, creative imagination, the ability to express one's thoughts and feelings, to communicate with people, to participate in collective activities.

The article defines that the "informational and educational environment" is considered a pedagogical system or subsystem, a set of technical and software means of storing, processing and transmitting information or a set of conditions for the implementation of information and communications technologies (ICT) in the educational process. Accordingly, the creation of a virtual museum within the framework of the joint Ukrainian-Israeli research project "Preservation of the cultural heritage of the Jewish cemetery in Hlukhiv, Sumy region as the only Jewish necropolis in the east of Ukraine by means of digital humanitarianism" will help to realize in practice the identified theoretical possibilities with the combination of electronic photos tombstones, their geodata, information about burials and tombstones.

Keywords: *informational and educational environment, website, Jewish cemetery, Hlukhiv, digital humanitarianism.*